

Liuwe Tamminga

‘Verloren’ werken jonge Puccini herleven in Lucca

Giacomo Puccini, de Italiaanse operameester, begon zijn loopbaan met het schrijven van orgelwerken. Bijna 150 jaar later herleven deze onuitgebrachte en lang verloren gewaande stukken op 5 mei in Lucca. De organist in de kerk waar Puccini dat zelf ooit was, is dan Fries om utens Liuwe Tamminga.

.....
♦ Diane Romashuk

Hij had ze nog graag eens teruggezien, zo zei Puccini (1858-1924) in zijn ziekenhuisbed toen een vriend hem vertelde dat ze bewaard waren gebleven: de nooit uitgebrachte orgelwerken die hij als tiener had geschreven. De Italiaan die al bij leven gold als een van de populairste en succesvolste operacomponisten, verkocht zijn eerste composities als jonge scholier nog voor een paar centen. „Zodat hij sigaretten kon kopen, hij was een verwoed roker“, weet organist Liuwe Tamminga. „Zijn wens om de manuscripten nog eens onder ogen te krijgen staat beschreven in een tijdschriftartikel uit de jaren dertig.“ Het kwam er niet meer van. Vooitijdig, en ook voor hij zijn laatste opera Turandot af kon maken, overleed Puccini aan de gevolgen van leukiëmie.
De muziekstukken waren in het bezit van een leerling van de componist, en de kleinzoon nam ze mee

toen hij in de jaren vijftig naar Chicago verhuisde. „In 1988 zijn ze geveild bij Sotheby’s in Londen en naar een anonieme koper gegaan. Het was dus wel bekend dat de composities er nog waren, maar sindsdien ontbrak elk spoor.“

Foto’s
Tot zo’n twee jaar geleden. Het Studiecentrum voor Puccini in zijn geboorteplaats Lucca - „een vereniging van musicologen“ - wist de zoon van de Italiaanse verkoper op te sporen. „Hij bleek nog foto’s van de werken te hebben die zijn vader had gemaakt voordat hij ze verkocht, en wilde die wel opsturen naar het instituut.“

„Stuk voor stuk vrolijke orgelwerken“ stonden daarop, onmiskenbaar van de hand van de componist wiens opera’s als *La Bohème*, *Manon Lescaut* en *Madama Butterfly* nog altijd veelvuldig worden uitgevoerd. „Puccini’s handschrift is vrij gemakkelijk te herkennen, de f4-euvel schrijft hij bijvoorbeeld altijd andersom, met links de twee punten in plaats van rechts.“

„Dans- en wals-achtig, of het zijn marsen“, omschrijft Tamminga de stukken verder. „Die werden in die tijd vaak in de kerkdienst of na de mis gespeeld zodat de kerkgangers opgewekt weer naar huis gingen. Eigenlijk had Puccini net als zijn vader en opa organist van een kathedraal willen worden. Zijn ‘leuke’ stukjes vonden de priesters alleen niet altijd even fraai voor in de kerk. In 1910 werd wereldlijke orgelmuziek in de kerk ook officieel verboden door de Paus.“ Maar emoties bespelen met zijn muziek was nu juist waar Puccini grootmeester in was. „Hij verloor zijn hart dus aan de opera en binnen drie jaar na zijn studie in Milaan had hij zijn eerste succesvolle uitgebracht en een contract bij een drukker op zak.“

Een hele eer. Des te meer als je als ‘buitenlander’ voor de wereldpremière wordt gevraagd

laanse organist het mocht doen.“

De 64-jarige Fries, gespecialiseerd in muziek uit de zestiende en zeventiende eeuw, werd na zijn conservatoriumstudie in Groningen eerst organist in Parijs. Hij schreef diverse prijzen op zijn naam, waaronder de Premier Prix en de Prix d’Excellence voor orgel, maar ook het Nationaal Improvisatie Concours van 1980 in Bolsward. De restauratie van de historische orgels van de basiliek San Petronia resulteerde in Bologna tot een aanstelling als organist. Meerdere van zijn cd’s met werken van Italiaanse en Vlaamse meesters werden eveneens bekroond. En in 2002 speelde hij bij de uitvaart van Prins Claus. Een indrukwekkende staat van dienst, al vermoed Tamminga zelf dat het Studiecentrum om een andere reden bij hem uitkwam. „In 2008 heb ik al eens een cd met eigen orgeltranscripties van Puccini’s werk opgenomen, daar kenden ze me al van.“

Hectisch
Sinds hij „natuurlijk ja“ zei op het verzoek, zijn het voor Tamminga hectische tijden. „In januari werd een echte

persconferentie gehouden om de vondst en de plannen bekend te maken. Sindsdien is er veel belangstelling geweest van de pers voor interviews.“ Bovenal moest er nog een hoop werk verzet worden voor de premiere van de stukken. Puccini’s nalatenschap was namelijk verre van speekbaar. „De originele werken bestonden uit tweezijdig beschreven bladzijden, de fotokopieën waren per kantje gemaakt.“ Alleen al het uitzoeken wat precies op wat volgde, was daardoor nog een beste klus. „Daar kwam bij dat van een aantal van de composities het begin bleek te ontbreken, twee anderen waren juist onvoltooid.“

De orgelwerken werden vervolgens eerst opgenomen voor een cd die op 1 mei wordt uitgebracht. Dat gebeurde eveneens in Lucca, waar in totaal nog drie negentiende-eeuwse orgels staan die Puccini bespeelde. „Op twee daarvan staat zijn handtekening met potlood geschreven.“ Ondanks hun aanzienlijke leeftijd, werden de orgels nog in goede staat.

„De Toscaanse orgels uit de negentiende eeuw zijn over het algemeen van erg goede kwaliteit, ze komen voort uit een eeuwenoude traditie: de Italiaanse orgelbouw is hier ontstaan, Dante Alighieri schreef er in de middeleeuwen al over.“
Maar Tamminga moest zelf nog uitzoeken welk stuk het beste bij welk orgel paste. „Die selectie is op klank en kleur gemaakt, een van de orgels ging bijvoorbeeld niet hoger dan de C. Daarna kun je gaan bijschrijven: na elke vijftien à twintig maten kun je van klank veranderen. Ik heb de instrumenten dus heel goed leren kennen, want zo zijn er wel honderd manieren waarop je elk werk zou kunnen spe-

De hand van de latere operameester, zoals het harmonische van *La Bohème*, kun je al in de orgelwerken herkennen

len.“ Hoevel bijzonder om zo letterlijk in de voetsporen van Puccini te treden, herinnert Tamminga de uren en dagen die hij aan deze zoektocht spendeerde toch ook als ‘uiterst vermoeiend’. „Steeds eerst 200 kilometer in de auto van Bologna naar Lucca rijden, en vervolgens lijden in de kou: verwarming is er niet in de kerken waar de orgels staan - dan zouden die vals worden.“
Volgende week verschijnt er naast

de cd ook een boek over de orgelwerken. De uitgave van de orgelwerken zou ook verschijnen, maar werd met een half jaar uitgesteld. „Want gandeweg werden nog meer nieuwe, vroege werken ontdekt. Een bejaarde organist had nog een stuk van Puccini in bezit, de autograaf van een mars voor orgel, door Puccini gesigneerd op 12 april 1878. Een zoektocht in het archief van deze man leverde onverwacht nog eens acht stukken van Puccini op. Bij een andere organist in de buurt werden nog eens twintig korte orgelverzen van elk zo’n veertig seconden van hem gevonden. Daarmee werden tot rond 1960 Gregoriaanse gezangen vaak aangevuld. De opnames van de 25 werken voor de cd waren toen al afgerond, maar voor het boek hebben we nu dus veel meer stukken om af te drukken.“
Puccini’s orgelwerken waren alle moeite meer dan waard, vindt hij. „Ik was al een groot liefhebber van Puccini, nu heb ik hem nog beter leren kennen. Veel werk van hem op jonge

leeftijd was er nog niet bekend, en de wel bewaard gebleven orgelstukken uit die tijd zijn veelal van amateurs. Die van Puccini zijn misschien ook niet geniaal, maar ze steken er qua kwaliteit en talent wel bovenuit. De hand van de latere operameester, het harmonische van *La Bohème* bijvoorbeeld, kun je er al in herkennen. De concerten in Lucca gaan straks ook eens niet vooral over de orgels maar echt over Puccini en die trekt net als bij leven nog altijd veel belangstelling, het middagconcert is bijvoorbeeld al volledig uitverkocht. En wanneer maak je dat bij een orgelvoering nou mee?“

.....
♦ De cd Giacomo Puccini - Organ Works door Liuwe Tamminga verschijnt op 1 mei bij Passacaille, nr. 1029, www.passacaille.be

